

THE CHALLENGES IN FRONT OF THE PARENTING TODAY

Abstract: On the basis of a secondary analysis of ESI data "Parenting as a Conflict Zone in Bulgarian Society" conducted in November 2016, a social profile of the parents studied was analyzed and four types of parenting challenges were analyzed: financial, material, social behavioral, educative-educational and person-emotional.

Author information:

Todorka Kineva

Assistant, PhD

Department of Economic sociology

At the University of National and World Economy

 Bulgaria

Keywords:

Parents, children, challenges.

Увод

Понятието „родителство“ е натоварено с различни смисли, в зависимост от аспекта на разглеждане и обясняване. От аспекта на обществото и човечеството родителството представлява продължаване на човешкия род, осигуряване и поддържане на поколенческата приемственост. От гл.т. на отделната личност – това е ролевата позиция – родител. Дълбокият смисъл на родителството е свързан не само със създаване на потомство, осигуряване на работна ръка за домакинството¹ (напр. в аграрното общество) и възможност за бъдеща подкрепа и грижи на старини, но и с радостта, чувствата и емоциите, произтичащи от родителската роля. В най-обобщен смисъл родителството представлява съвкупността (комплекса) от отношения, умения и правила за създаване, отглеждане, възпитание и социализация на децата. Заедно с децата си, родителите също се развиват, изграждат отношения и умения, които преди това не са имали. Родителството е израз на физическа, емоционална и интелектуална взаимосвързаност и взаимодействия между родителите, между родителите и децата, между тях и институциите, между тях и заобикалящата среда – социална, икономическа, културна, политическа, екологична и пр. Родителството е (не)пряко свързано както с формалните институции (семейство, училище, държава, църква), така и с неформалните (собственост, роднинство, приятелство и пр.) То търпи въздействия от, но и оказва въздействие на институциите.

В съвременното българско общество родителството е под влияние на различни фактори, генерирани както от социално-икономическите условия, така и от общностната културна среда. В резултат на това, родителството днес се сблъсква с редица предизвикателства² (финансови, материални, здравни, образователни, морални, личностно поведенчески и др.), които влияят върху устойчивостта на отношенията между родителите и между тях и децата.

Основната цел на доклада е да представи някои от предизвикателствата, които стоят пред съвременните родители в България при отглеждането, възпитанието и социализацията на техните деца, установени по емпиричен път.

1 Тук е подходящо да се спомене мнението на Джон Колдуел (един от привържениците на инструменталния подход при обяснение на демографското и репродуктивно поведение на хората), а именно „В обществото, независимо от неговия тип и от неговия стадий на развитие, раждаемостта, както високата, така и ниската, е следствие от това, че именно такава раждаемост е икономически изгодна на индивида, на съпругеската двойка или на семейството“. Цит. по Жекова, В. 2002. *Социални норми и традиции в репродуктивното поведение на българите през втората половина на XX в.* София: Проф. Марин Дринов, с. 11-12.

2 Под предизвикателство се има предвид изпитание, затруднение или проблем. Възприема се и като ситуация или задача, която изпробва способностите на човек да се справи с нея или още – предизвикателството като нещо трудно (понякога и ново), което човек трябва да постигне, полагайки големи усилия (умствени или физически).

На базата на вторичен анализ на данни от ЕСИ „Родителството като конфликтна зона в българското общество” (2016 г.)³ е направен социален профил на изследваните родители и са анализирани 4 типа предизвикателства пред родителството. Важно е да се отбележи, че проучването е непредставително и поради това направените изводи и заключение не трябва да се генерализират. Те имат валидност само за изследваната съвкупност от родители. Въпреки това, направеният темпорален анализ на родителството сред изследваните лица разкрива реално съществуващи проблеми, които би следвало да намират своята публика и да активизират гражданската чувствителност и държавната и корпоративна отговорност на управляващите.

Социален профил на родителите

Социалният профил бе търсен по традиционния начин според демографските характеристики на респондентите: възраст, пол, семейно положение, брой деца и професионална реализация.

Възrastовата структура и пола на изследваните родители са представени в таблица 1. От гл.т. на тяхното семейно положение – 60% от респондентите са женени/омъжени, 26% живеят на т.нар. семейни начала, 11% са разведени, 1,5% са вдовци и 1,5 са самотни родители. По показателя професионална реализация, най-голям дял от изследваните са заети в частния бизнес (61%); в публичната администрация – 18% и служители във фирми – 21%.

Таблица 1. Разпределение на родителите по възраст и пол /в %/

Възраст	%
22-25 години	4
26-35 години	36
36-45 години	36
46-55 години	24
Пол	
Мъже	30
Жени	70

В таблица 2 е изготвен профил, съобразно възrastовата принадлежност на родителите по следните показатели: семейно положение, брой на децата (до 18 г.) и професионална реализация.

Таблица 2. Профил на родителите, съобразно възrastовата им принадлежност /в %/

Възраст на родителите →	22-25 г.	26-35 г.	36-45 г.	46-55 г.
СЕМЕЙНО ПОЛОЖЕНИЕ				
Женени/омъжени	1,3	28	39	32
На семейни начала (без брак)	11	57	29	2,9
Разведени	0	33	47	20
Вдовци/вдовици	0	0	0	100
Самотни родители	0	50	50	0
БРОЙ ДЕЦА				
Едно	8	48	28	16
Две	0	30	39	31
Три	0	0	90	10
Четири	0	25	0	75
ПРОФЕСИОНАЛНА РЕАЛИЗАЦИЯ КАТО:				

3 Изследването е проведено през ноември 2016 г. За целите на настоящия доклад извадката от 158 родители е редуцирана до 145 и включва само респондентите, които имат деца на възраст до 18 г. (дете по смисъла на Закон за закрила на детето (изм. и доп. ДВ. бр. 8 от 29 януари 2016 г.) е всяко физическо лице до навършването на 18 години (чл. 2)). Изследвани са родители от 7 населени места – Бургас, Ихтиман, Пловдив, Плевен, Перник, София и Хасково. Приложен е анкетен метод, като е използван принципа на достъпността до респондентите и отзовалите се.

Работници (промишленост, строителство)	0	0	33	67
Работници (търговия, услуги)	2,7	35	41	21
Служители (държавна администрация, учреждение)	6	47	12	35
Служители (фирма, предприятие)	3,6	46	39	11
Частен бизнес (с наети работници)	14	57	29	0
Частен бизнес (без наети работници)	0	31	38	31
Хуманитарна интелигенция	5	30	45	20

В зависимост от броя на децата, респондентите се разпределят по следния начин: 90% от родителите с 3 деца са на възраст 36-45 години (трета възрастова група), с 1 дете – преобладават родителите от втората възрастова група (48%) и с 2 деца – родителите от трета възрастова група малко по-често от останалите реализират 2-детна детеродна норма.

Представеният профил на родителите е необходим за анализиране на посочените от тях проблеми в процеса на отглеждането, възпитанието и социализацията на децата от нулева до 18 годишна възраст (раждане и ранно детство, юношество и пълнолетие).

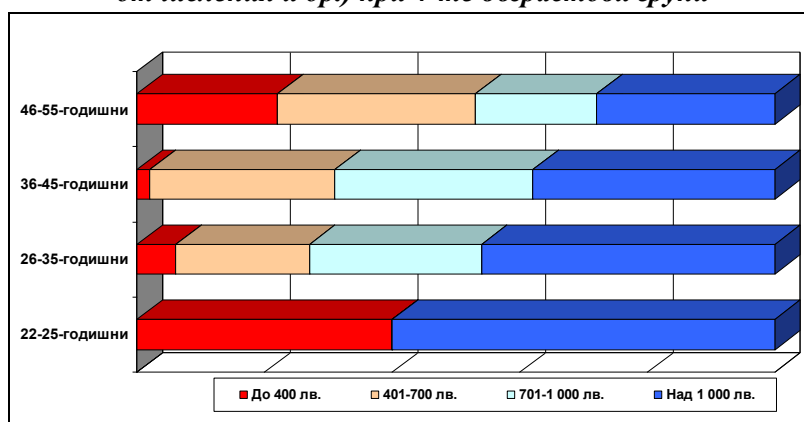
Предизвикателства пред родителството

Според данните от емпиричното изследване, предизвикателствата пред родителството са с различен характер и засягат различни дейности от родителския ролеви спектър. Най-големи натрупвания има при следните четири от тях: финансово-материални; социално-поведенчески, възпитателно-образователни, личностно-емоционални.

1. Финансово-материални предизвикателства

Финансово-материалната сигурност на децата е основна отговорност на родителите. В условия на финансово-икономическа криза, висока безработица, ниски доходи, възпроизвеждаща се бедност и ниско качество на живот гарантирането на материална сигурност при отглеждането на децата е сериозно предизвикателство пред родителите⁴. За 91% от изследваните лица парите и материалните неща са *съществено важни* в техния личен живот. За материалното благополучие от особено значение са нетните месечни доходи на родителите (след приспадане на данъци, отчисления и др.). Малко над една трета от тях имат личен доход до 700 лв., една четвърт получават между 700-1000 лв. и 39% имат месечен доход над 1000 лв. Важно е да се отбележи, че по-високи доходи имат по-младите родители (вж. графика 1), което може да се обясни с факта, че те са заети предимно в частния бизнес (във фирми за търговия, услуги) и в частното предприемачество.

Графика 1. Месечни доходи на родителите (след приспадане на данъци, отчисления и др.) при 4-те възрастови групи



4 Необходимо е уточнението, че навсякъде в текста, където става дума за родители се има предвид изследваните родители.

Финансово-материалният статус на родителите е основна причина за семейното планиране на броя на децата. (Кинева 2014)⁵. На въпроса „Ако имате по-малко деца, отколкото желаете, какви са конкретните причини?“ близо една трета от отговорилите посочват, че основните причини са „малкото пари“ и „липсата на жилище“.

При анализиране на откритите въпроси в изследването, става ясно че парите (приходи и разходи на семейството, както и разпределението на семейния бюджет) се възприемат не само като важен фактор за създаване, отглеждане и социализация на децата, но и за възникване на спорове и конфликти⁶ между родителите и между тях и децата. Близо една четвърт от респондентите (23%) заявяват, че финансовите въпроси са основна причина за поява на спор с партньора (вж. таблица 3). При затворен въпрос този дял нараства значително – над половината от респондентите вече признават наличие на спорове и конфликти заради парите и семейния бюджет (като при 16% са чести, а при 43% – сравнително редки).

Таблица 3. „За какво най-често спорите с Вашия партньор/партньорка?“
(по 1-ви отговор, в %)

Битови проблеми, ежедневие	16
Деца, грижи, възпитание	19
Пари, семеен бюджет, харчене	23
Пороци (пушене, пиене, хазарт)	3
Работа, кариера	7
Роднини, приятели	3
Ревност, изневяра	3
Не спорим	8
Неотговорили	18
	100%

В допълнение, спорове заради парите се появяват и с децата. Според 12% от родителите основните спорове с децата са за това да им осигуряват пари в наличност, както и недоразумения за покупките на дрехи, играчки, техника и пр. Днешните деца растат в среда, която изобилства с продукти и стоки, предназначени за тях. Това разнообразие ги прави „постоянно искащи да притежават нещо ново и модерно“, а непрекъснатото задоволяване на желанията им ги превръща в „ненаситни“ консуматори. Този проблем кореспондира с възпитателно-образователните предизвикателства, за които ще стане дума по-нататък. Всеки десети от отговорилите родители споделя, че за да „изкупи“ вината си, че няма време за занимания с децата си, компенсира с пари в брой, лакомства, „модерни и скъпи“ играчки, и други занимателни игри. Финансовият стимул се използва от тях като механизъм за подобряване на отношенията и „справяне“ с децата.

Парите са и един от „виновниците“ за спорове и с **близки и роднини**. Към тях респондентите добавят и имотните въпроси – прехвърляне, унаследяване и разпределяне на недвижима собственост, земеделски земи и др. наследства между родителите и между тях и

⁵ Вж: Кинева, Т. 2014. Репродуктивни нагласи и поведение – модели в съвременното българско общество. *Понеделник*, бр. 9-10: 109-124.

⁶ Под конфликт се разбира процес и/или ситуация на несъгласие, сблъсък и дисонанс между най-малко два взаимосвързани субекта (индивиди, групи, организации и др.), които са носители на противоположни цели, потребности, интереси, убеждения и оценки, и които се стремят да надделят върху другата страна от конфликта (Стоянова 2014).

роднините. Това са посочили около 10% от респондентите.

Според 90% от родителите невъзможността да осигурят финансова и материална сигурност на децата е една от главните причини за **напрегнатостта и постоянната тревожност**, която те чувстват и не могат да преодолеят. Тази тревожност допълнително се подсилва от такива причини, като: проблеми в здравеопазването и образованието на децата; липса на социално отговорно поведение на работодателите към майките/родителите при грижата за децата; ограниченото време на родителите за общуване с децата; наличието на престъпност, в т.ч. детска; лесен достъп до наркотици, алкохол и хазарт; проституция и др.

Ограниченията във финансовите възможности и материалното състояние на младото поколение е една и от предпоставките за т.нар. отложено родителство, което по същество крие рискове за здравето и на децата и на майките.

2. Социално-поведенчески предизвикателства

Според 69% от изследваните родители престъпността (кражби, измами, нападения), свързана с „недоимъка, нищетата” също създава голямо безпокойство в тях. Според един от респондентите *„липсата на спокойствие, ред и сигурност в обществото създават непрекъснат стрес и страх в нас (родителите) за безопасното израстване и развитие на нашите деца”*. Родителската отговорност днес е изправена пред всестранните форми на престъпност, на враждебност към другите, на жестокост и насилие в различни форми – физическо, психическо и емоционално. Респондентите споделят, че често си задават въпроса *„дали всичко с техните деца е и ще бъде наред”*. Опасностите, които застрашават съвременните подрастващи са много, в т.ч. *„небезопасното стоене пред компютъра, таблета, смартфона”*. Резултатите от не малко изследвания напоследък насочват вниманието към рисковете, които крие неограничения достъп до Интернет и така наречения онлайн живот на децата.⁷

Две трети от респондентите споделят, че когато децата излязат от дома и *„не са пред очите им”* имат необходимост постоянно да знаят какво се случва с тях, използвайки различни форми на комуникация – текстови съобщения, обаждания и видео разговори по телефон, смарт часовник, смарт гривна и друга техника. Възприемат това като вид контрол и механизъм за собственото си спокойствие. Това от своя страна обаче кореспондира със социалното поведение на децата. Безспорно информационните и комуникационни технологии помагат за спокойствието на родителите, но те имат и негативни последици за децата. Такава негативна последица е зависимостта на децата от постоянния родителски контрол. Това пречи на децата да се изграждат като самостоятелни личности. Напротив, за всяко свое действие те търсят помощ и съдействие, защото такъв е моделът на отношения с родителите им. Не са редки случаите на конфликти между родители и деца, тъй като децата правят опити да моделират или променят поведението на своите родители под влияние на харесвани от тях поведенчески модели (наблюдавани в други семейства, в училище, в медийното и интернет пространството). Според отговорилите родители споровете и конфликтите с техните деца са в следните посоки:

- приятелски кръг, излизания, вечерен час;
- общуване и отношения между децата;
- агресивно поведение, вкл. словесна агресия;
- разсеяност и липса на послушание, невслушване в родителските съвети;
- възприемане и възпроизвеждане на поведенчески модел, неподходящ за възрастта на

⁷ Част от рисковете са свързани с попадане на вредно съдържание в интернет, подмамване от педофили, секстинг, онлайн тормоз между връстници и заплашвания, и др. НПИ „Онлайн поведение на децата в България”, проведено от Национален център за безопасен интернет и Маркет линкс в края на 2016 г. показва, че само 36% от родителите извършват онлайн дейност с децата си, т.е. активно участват в онлайн живота на децата си. Подробности по темата могат да бъдат намерени в Обобщителен доклад на НПИ „Децата на България онлайн – 2016”, качен на <https://www.safenet.bg/bg/materiali/#D0%B8D0%B7D1%81D0%BB%D0%B5D0%B4D0%B2D0%B0D0%BD%D0%B8D1%8F> (05.03.2017).

детето;

- вредни навици (тютюнопушене, употреба на алкохол);
- нездравословно хранене и пиене (напр. на енергийни напитки);
- липсата или ниска физическа активност и натоварване;
- пристрастяване към компютърни, видео и интернет игри, и др.;
- сексуални и хазартни увлечения (при тийнейджърите).

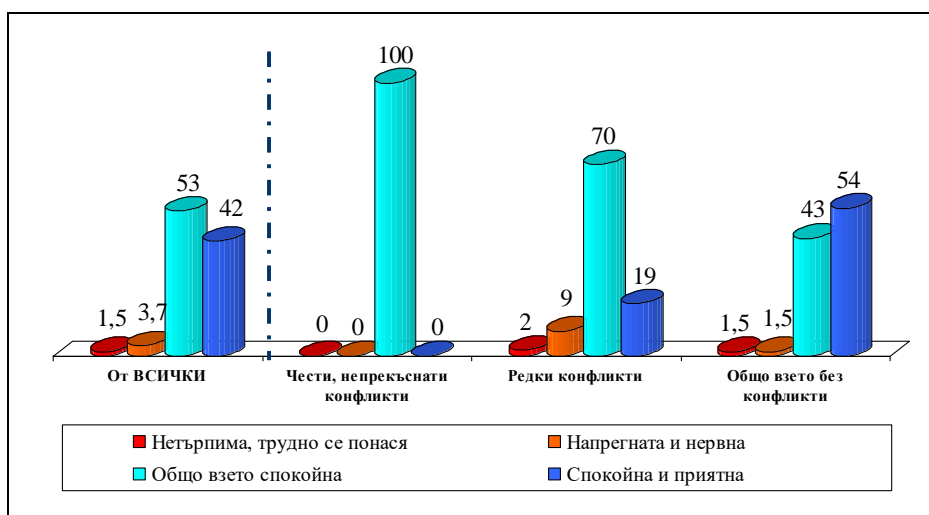
Справянето с неприемливото поведение и поведенчески отклонения при някои деца е не само семеен проблем, произтичащ от неправилното или противоречивото възпитание на децата в семейството. То е предизвикателство за родителите, тъй като е и резултат от влиянията на обкръжението и референтните групи на децата, от моделите на поведение в публичното и онлайн пространството.

3. Възпитателно-образователни предизвикателства

Неоспорим факт е, че семейството е базова възпитателна среда. Възпитателните функции и дейности на родителите са ключови за изграждането на личностните качества и поведение на децата, както и за формиране на тяхното отношение към околните и заобикалящия ги свят. Възпитателните функции на семейството днес се сблъскват с духовната криза, кризата на ценностите и морала в обществото. Изразът „липсват му първите седем години“ показва ключовата и отговорна роля на родителите за възпитанието на децата. В тази връзка е важно да се отбележи, че възпитанието върви „ръка за ръка“ с образованието. Те са взаимосвързани и взаимозависими и са същностната характеристика на процеса на социализация на децата.

Данните от изследването разкриват, че при мнозинството от родителите е налице сравнително спокойна и приятна семейна обстановка (вж. графика 2). При 5% от респондентите семейният живот е в напрегната и нервна семейна атмосфера, нетърпима и трудно понасяща се обстановка.

Графика 2. „Каква е атмосферата в дома Ви (семейството Ви)?“
(Профил по индикатор „Имате ли сериозни конфликти в семейството?“, в %)



Възпитанието и образованието на децата са предизвикателство за родителите поради ред причини. Първо, родителите трябва да изберат **подходящия метод и подход, по който ще възпитават децата си**. В научната литература съществуват множество класификации на възпитателни стилове и модели на родителите. Най-разпространените модели са: авторитетен родителски контрол, авторитарен стил („диктат“), разрешаващ, ненамеса, снизходителност, протекция (според подхода на Баумринд и Рьошлин – цит. по Иванов 1998).

Второ, най-често срещаните проблеми на родителите с децата им е именно по отношение

на тяхното **възпитание** (нравствено, физическо, трудово, естетическо, сексуално). Резултатите от изследването показват, че 17% от родителите често спорят с децата си именно заради възпитанието. Те споделят, че имат проблеми с децата си относно: дисциплината, спазването на семейните правила, отговорностите и задълженията, както и с изпълнение на поставените от родителите задачи. Декларират още, че имат проблем с целите на децата им и тяхната мотивация да направят нещо. Образованието е другата често срещана причина за спор между респондентите и техните деца. 18% са родителите, които спорят с децата си заради учене, подготовка за предметите в училище, домашни работи, ниски оценки и отношенията в училище. Други теми и причини за спорове с децата са представени в таблица 4.

Таблица 4. „За какво най-често спорите с Вашето дете/деца?” (в %)

Възпитание, дисциплина	17
Учене, оценки, училище	18
Пари, покупки	7
Игри (компютърни, видео)	6
Приятели, излизания	5
Дребни неща	3
Много са	4
Друго	9
Не спорим	11
Неотговорили	20
	100%

Трето, възпитанието на децата в семейството се оказва причина и за скандали и конфликти **между съпрузите/родителите**. 50% от родителите признават, че скандалите с партньора им са концентрирани най-вече около възпитанието на децата, като при 19% те са *чести*, а при 31% са сравнително *редки*.

Четвърто, децата и по-точно отглеждането и възпитанието им са повод за спор на родителите и с **техните близки и роднини** (най-вече с техните родители, т.е. бабите и дядовците на децата). Споровете са по-посока на модела на възпитание, забележки, забрани и наказания, както и отношенията, които имат със своите деца.

Взаимодействието/партньорството на семейството и училището (като основни институции) са ключови в този тип предизвикателства. Освен тях обаче е необходимо да се отчита и социалната среда, в която днешните деца се възпитават и социализират. Емблематичната за Ерих Фром дилема „*да имаш или да бъдеш*” илюстрира много сполучливо двата модуса на съществуване на хората – от една страна, хората, „преследващи” материалното, насочени към това да имат и притежават, а от друга – тези, които се водят от духовното, от това да бъдат и да дават на другите (Фром 1996). За съжаление, все по-често в нашето общество се сблъскваме с хора (по аналогия на тези от западните постиндустриални общества), възприели идеологията и философията на потреблението, а както казва Ерих Фром – то е една от основните форми на притежание. Притежанието и стремежите първо, към свръхпотребление⁸ и

⁸ През последните години у нас изключително много се разви култура към притежание на „новото, актуално и модерно”. Какво се има предвид? Като цяло културата на купуване, потребление и консумация на най-новите на пазара стоки. Хората постоянно желаят и купуват последни модели – напр. телефони, смартфони, компютри, телевизори, плъъри и т.н. Купуват, въпреки че старата им техника работи. Купуват, дори и да нямат финансова

второ, към натрупване на капитал и собственост (върху материални и нематериални блага) отдалечават, изолират, отчуждават, създават неравенства и озлобяват хората едни към други. Тези условия допълнително внасят смут в процеса на възпитание и социализация на децата и разширяват кръга от предизвикателства пред съвременните родители.

4. Личностно-емоционални предизвикателства

Това са предизвикателства и провокации, произтичащи от грижите, отговорностите и задълженията в семейството, от недостатъчната взаимопомощ и подкрепа, от емоционалната връзка и комуникация в семейството. Как се чувстват и какво изживяват на това равнище изследваните родители?

Първо, данните от проучването потвърждават, че жените запазват доминиращата си роля по отношение на т.нар. **неплатен труд в домакинството**. Изследваните майки споделят, че извършват по-голямата част от домакинските задължения и ежедневните грижи за семейството, свързани с чистене и поддръждане на дома, готвене в ежедневието, пране (простиране, прибиране) и гладене. Това от своя страна лишава част от тях от свободно време, лично за тях, както и от почивка на моменти. Резултатът при част от жените е психическа умора и изтощение, проблеми със съня, напрежение и безпокойство, предизвикани от ролевите конфликти между семейните и професионалните им ангажменти. Мнозинството от респондентите декларират, че ремонтните дейности в дома са главна задача на мъжете. Пазаруването на храна и ежедневни неща е дейност, извършвана от двамата партньори – според 53% от жените и 65% от мъжете.

Второ, каква е „цената“, която родителите „плащат“, за да имат хармоничен семеен живот? Разбирателството в семейната среда, както и добрите отношения у дома в голяма степен зависят от компромисите, които всеки един от семейството прави или не прави.

С какво най-често родителите правят **компромиси** в семейството и сред близките си, за да запазят добрия тон и разбирателство? Изследването показва, че родителите правят компромиси с много неща. Оказва се, че 15% от респондентите правят компромис най-вече със себе си, т.е с личното си мнение и разбиране – те отстъпват и премълчават собственото си (лично) мнение по въпроси, касаещи семейството и домакинството. Резултатът е емоционално натоварване, неудовлетвореност за личността и душевен дискомфорт. Компромисите за една десета от родителите (10%) са свързани с личното им свободно време. Множеството ангажменти и липсата на свободно време могат да доведат не само до ежедневно изтощение, стрес и напрежение, но и до проблеми с физическото и психическото здраве. Компромис с желанията на детето/децата правят 10% от родителите. Родителите, декларирали, че правят компромиси при вземане на решения са 7%. Други компромиси, които се правят в семейството са посочили 14% от родителите и те са по отношение на желания на партньора, храна, скандали и др. 12% са родителите, които правят компромис с всичко. Впечатление прави и големият процент неотговорили на този въпрос – близо една трета или 32%.

Трето, **дефицитът на време** е един от проблемите, който притиска и тормози родителите. Факт е, че около една четвърт от респондентите (26%) нямат нужното време за децата си – нямат възможност да им обръщат достатъчно внимание, а това може да доведе до проблеми със социализацията на децата, проблеми в комуникацията и взаимоотношенията им с приятели, съученици и референтни групи, проблеми в училище, самозатваряне, девиантно поведение и др. Дефицит на време за партньора/партньорката признават 9% – проблем, особено остър в съпругеските отношения, водещ до отчуждение, липса на любов, взаимопомощ и споделяне, и в крайна сметка при част от двойките – до раздяла. Близо една трета (30%) пък споделят, че имат липса на време за почивка и лично време. За близки и приятели нямат време 13% от респондентите, а за забавление – 10%. Останалите родители декларират дефицит на време за домакински задължения, обучения и др.

възможност – задължняват в кредити и лизинги, само и само да притежават най-новото. Тази култура на купуване се възприема и възпроизвежда и от децата.

Четвърто, **балансът между семеен и професионален живот** е едно от основните предизвикателства, стоящо пред работещите родители. Постигането на удовлетворителен баланс между двете сфери е свързан с разпределението на време, енергия и внимание между отделните сфери на реализация. Резултатите от мои предходни изследвания показват, че ролевите конфликти и затруднения, съществуващи между семейството и работата са по-силно изразени при жените, отколкото при мъжете⁹. Каква е ситуацията при изследваните родители? Данните свидетелстват, че мнозинството (60%) убедено заявяват постигнат баланс и съвместяване. Малко над една трета (36%) успяват донякъде, което означава, че имат моменти на несигурност и безпокойство при изпълнение на ролите и задълженията си в двете сфери. Не успяват да съвместяват семеен и професионален живот 3,7% от родителите. Те всъщност се чувстват неудовлетворени поради невъзможността да се справят с всичките си задължения.

Вместо заключение

Анализираните предизвикателства пред родителите са реален факт. Тези предизвикателства се подсилват (в различна степен и посока) от непрекъснатите двупосочни взаимодействия между семейната и работна среда. Данните от изследването показват, че над 80% от родителите закъсняват за работа или с изпълнението на трудовите си задачи, поради семейни ангажименти. Това се отразява негативно, както върху трудовия живот на родителите, така и върху модела на трудово поведение, по който те възпитават децата си. Постигането на баланс между семейната и професионална реализация е предизвикателство пред всички работещи родители. Предизвикателствата пред родителите и родителството биха могли в някаква степен да бъдат „туширани“ чрез държавно регулиране и чрез осъществяване на социално отговорно управление на фирмите, предприятията, организациите в публичния и частния сектор.

References:

1. ESI „Roditelstvoto kato konfliktna zona v balgarskoto obshtestvo”, 2016 g.
2. Zhekova, V. 2002. Sotsialni normi i traditsii v reproduktivnoto povedenie na balgarite prez vtorata polovina na XX v. Sofia: Prof. Marin Drinov.
3. Ivanov, Iv. 1998. Semeyna pedagogika. Shumen: Aksios.
4. Stoyanova, M. 2014. Konfliktite prez prizmata na sotsiologiyata. Vtoro dopalнено i preraboteno izdanie. Sofia: Izdatelski kompleks – UNSS.
5. Kineva, T. 2014. Reproductivni naglasi i povedenie – modeli v savremennoto balgarsko obshtestvo. Ponedelnik, 9-10: 109-124.
6. Obobshtitelen доклад po NPI „Detsata na Bulgaria onlayn – 2016. Natsionalen tsentar za bezopasen internet i Market links. Dostapen na (<https://www.safenet.bg/bg/materiali/#%D0%B8%D0%B7%D1%81%D0%BB%D0%B5%D0%B4%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D1%8F>) (05.03.2017).
7. From, E. 1996. Da imash ili da badesh. Dilemata na choveshkia izbor. Sofia: Kibea.

⁹ Това не означава, че проблемът е невалиден за мъжете, но при тях се проявява в по-мекки форми и по същество е по-слабо изразен.